ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 4.5.2018г.
COM(2018) 257 final

ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА ДО СЪВЕТА И ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ

относно изпълнението на Директива 91/676/ЕИО на Съвета за опазването на водите от замърсяване с нитрати от селскостопански източници въз основа на докладите от държавите членки за периода 2012 — 2015 г.

{SWD(2018) 246 final}

1. ВЪВЕДЕНИЕ

С Директива 91/676/ЕИО на Съвета (Директивата за нитратите) се цели да се намали замърсяването на водите, причинено от нитрати от селскостопански източници, и да се предотврати по-нататъшно замърсяване от този вид. Директивата за нитратите е неразделна част от Рамковата директива за водите (РДВ) и е един от основните инструменти за опазване на водите от видовете натоварване от селското стопанство. С Директивата за нитратите са установени редица стъпки, които да се изпълняват от държавите членки:

- мониторинг на водите на всички типове водни обекти по отношение на концентрацията на нитрати и трофичното състояние;
- определяне на замърсените или изложени на риск от замърсяване води въз основа на критериите, определени в приложение I към директивата;
- посочване на уязвимите на нитрати зони (УНЗ) — области, които захранват води и допринасят за замърсяването;
- съставяне на кодекси за добри селскостопански практики, прилагани доброволно на цялата територия на държавата членка;
- съставяне на програми за действие, включващи набор от мерки за предотвратяване и намаляване на замърсяването на водите с нитрати и прилагани задължително в посочените за уязвими на нитрати зони или на цялата национална територия;
- преглед и евентуално преразглеждане на определянето на уязвими на нитрати зони и на програмите за действие най-малко на всеки четири години; и
- представяне пред Комисията на всеки четири години на доклад за напредъка по прилагането на директивата с информация относно кодексите за добри селскостопански практики, уязвимите на нитрати зони, резултатите от мониторинга на водите, съответните аспекти на програмите за действие.

27-те държави членки представиха доклад по член 10 от Директивата за нитратите за трети път, а за Хърватия този доклад беше първият. Вече е възможно да се направи сравнение с предходните отчетни периоди за 27-те държави членки. Докладите на 28-те държави членки и придружаващите ги данни относно качеството на водите трябваше да бъдат представени през юни 2016 г. Само 12 държави членки обаче спазиха този срок[1], а за някои от тях все още липсваше относима информация, която беше докладвана по-късно. За 19 държави членки липсващата или коригирана информация беше представена едва през 2017 г.[2]. Пълният набор от информация беше предоставен на разположение на Комисията едва през октомври 2017 г.

Настоящият доклад, основаващ се главно на информацията, представена от държавите членки за периода 2012 — 2015 г., е придружен от работен

[1] Белгия, Естония, Ирландия, Италия, Литва, Португалия, Словакия, Словения, Финландия, Нидерландия, Хърватия и Швеция

[2] България, Дания, Германия, Гърция, Ирландия, Испания, Италия, Латвия, Малта, Нидерландия, Обединеното кралство, Португалия, Румъния, Унгария, Финландия, Франция, Хърватия, Чешката република и Швеция.

документ на службите на Комисията (SWD(2018) 246), който съдържа карти и таблици с показатели за натоварването от хранителни вещества от селскостопански източници, качеството на водите и посочените за уязвими на нитрати зони както на равнище ЕС, така и на равнище държава членка.

С публикуването на настоящия доклад Комисията изпълнява своите задължения съгласно член 11. Информацията, събрана за настоящия доклад, допринесе за предложеното наскоро преразглеждане на Директивата за питейната вода[3]. Действително селскостопански практики като наторяването дават отражение върху качеството на питейната вода. Прекомерните количества нитрати в питейната вода могат да оказват неблагоприятно въздействие върху здравето, т.е. метхемоглобинемия, която пречи на нормалния пренос на кислород от кръвта до тъканите, причинявайки цианоза, а при по-високи концентрации асфиксия, която може да бъде смъртоносна при бебетата. Ето защо наблюдаваните тенденции при прилагането на Директивата за нитратите могат да окажат влияние върху снабдяването с чиста питейна вода на всички граждани.

Директивата за нитратите допринася за справяне с азотния и фосфорния цикъл в биосферата и океаните, определени от научната общност като една от деветте планетарни граници. Освен това потоците на хранителни вещества, заедно със загубата на биологично разнообразие, са две планетарни граници, които вече са надхвърлени. Освен това директивата допринася и за постигането на целите за устойчиво развитие в ЕС, като спомага за ограничаване на отрицателните въздействия върху околната среда, свързани с производството на храни (ЦУР 2), като подкрепя подобряването на качеството на водите (ЦУР 6) и като намалява замърсяването, засягащо сладките води и сухоземните екосистеми[4] (ЦУР 14 и ЦУР 15).

2. РАЗВИТИЕ НА НАТОВАРВАНИЯТА ОТ СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Селското стопанство — дейност, осъществявана на почти половината от територията на ЕС, осигурява множество ползи за обществото. Някои селскостопански дейности обаче водят до натоварвания върху водните обекти, като влияят на здравето на водни екосистеми от ключово значение.

В настоящия раздел е обобщена докладваната от държавите членки информация относно видовете натоварвания от селското стопанство, причиняващи замърсяване на водите с нитрати и еутрофикация. Трябва да се отбележи, че информацията, докладвана от държавите членки, е допълнена с данни, получени от Евростат, тъй като те са по-лесно съпоставими на равнище ЕС[5].

Численост на селскостопанските животни

---

3 COM(2017) 753 final. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:8c5065b2-074f-11e8-b8f5-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

4 Работен документ на службите на Комисията SWD(2016) 390 final. https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/swd-key-european-actions-2030-agenda-sdgs-390-20161122_en.pdf

5 Раздел „Натоварване от селскостопански източници“ в обобщаващите таблици на държавите членки (раздел VIII) се основава изключително на данни, докладвани от държавите членки съгласно Директивата за нитратите. Следва да се отбележи, че в някои случаи са били наблюдавани несъответствия между данните, докладвани от държавите членки, и данните на Евростат.

Големият брой животни, съсредоточени на местно равнище, поражда сериозни рискове за околната среда, когато полученият оборски тор не съответства на наличните площи и нуждите на културите. Това неравновесие създава излишък от хранителни вещества, които в голямата си част рано или късно преминават във водите и въздуха, освен ако не бъдат изведени от района, което понякога води до допълнително натоварване в приемащите райони.

През 2013 г. средната гъстота на животните[6] в ЕС-28 беше 0,73 животински единици (ЖЕ) на хектар използвана земеделска площ (ИЗП). Най-висока гъстота беше установена в Нидерландия (3,57), Малта (2,99) и Белгия (2,68), а най-ниска — в България (0,21), Латвия (0,26) и Литва (0,29). В сравнение с 2010 г. средната гъстота на животните в ЕС-28 е намаляла (-2,9 %). Най-голямо относително намаление на гъстотата е настъпило в Гърция (-18,9 %), Малта (-17,9 %) и Дания (-14,4 %), докато най-голямо увеличение е настъпило в Австрия (+7,2 %), Ирландия (+4,5 %), Финландия (+3,7 %) и Германия (+3,5 %).

При съпоставка на отчетните периоди 2008 — 2011 г. и 2012 — 2015 г. се наблюдават следните промени в броя на животните:

- Говеда: незначителен спад на равнище ЕС-28 (-0,7 %)[7] със значително относително увеличение на числеността в Унгария (+13,8 %), Естония (+8,6 %), Латвия (+8 %), Кипър (+5 %) и Нидерландия (+4,4 %) на фона на съответен спад в Румъния (–10,8 %), Малта (–5,2 %), Гърция (–5,1 %) и Литва (–4,2 %).
- Млекодайни говеда: незначителен спад на равнище ЕС-28 (–0,9 %)[8] със значително увеличение на числеността в Италия (+13,9 %), Ирландия (+10,3 %), Кипър (+6,3 %) и Нидерландия (+4,8 %) и съответен относителен спад в Хърватия (–19,1 %), Литва (–14,7 %), Полша (–12 %), Гърция (–11,3 %), Словакия (–11,2 %) и Малта (–5 %).
- Свине: спад (–3 %) в ЕС-28[9] с по-значително относително увеличение на числеността в Португалия (+7,8 %), Германия (+4,3 %) и Люксембург (+3,5 %) и спад в Словения (–28,5 %), Малта (–24,8 %) и Кипър (–22,3 %).
- Домашни птици: спад (–0,5 %) в ЕС-28[10] с по-значително относително увеличение в Германия (+37,6 %), Люксембург (+33,3 %) и Финландия (+28,7 %) и спад в Кипър (–42,5 %), Гърция (–24,2 %) и Португалия (–19 %).

Употреба на торове

По данни на Евростат през периода 2012 — 2014 г. на равнище ЕС-28 са използвани 9,2 kt азот от оборски тор. Това е спад от 2,6 % в сравнение с периода 2008 — 2011 г.[11]. Употребата на азот от оборски тор се е увеличила с повече от 5 % в Унгария и Латвия, като същевременно е намаляла с над 5 % в България, Кипър, Чешката република, Малта, Полша, Румъния и Словения.

---

6 Вж. таблица 18 и фигури 36 и 37 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

7 Вж. таблица 12 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

8 Вж. таблица 13 и фигури 26 и 27 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

9 Вж. таблица 14 и фигури 28 и 29 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

10 Вж. таблица 15 и фигури 30 и 31 в раздел II от работния документ на службите на Комисията. Въз основа на данни на Евростат за 2010 г. и 2013 г.

11 Вж. таблица 21 и фигури 42 и 43 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

На равнище ЕС-28 през периода 2012 — 2014 г. са използвани 1,61 kt[12] фосфат от оборски тор, което представлява намаление от 3,1 % в сравнение с периода 2008 — 2011 г. Употребата на фосфор от оборски тор се е увеличила с повече от 5 % в Унгария, като същевременно е намаляла с над 5 % в България, Кипър, Чешката република, Хърватия, Малта, Нидерландия, Полша, Румъния и Словения.

Общата употреба на минерални азотни и фосфатни торове в ЕС-28 се е увеличила съответно с 4 %[13] и 6 %[14] между отчетните периоди 2008 — 2011 г. и 2012 — 2015 г. Съществуват много съществени различия между държавите членки: от спад с 30 % на употребата на минерални азотни торове в Словакия и с 46 % на употребата на минерални фосфатни торове в Нидерландия до увеличение с 56 % на употребата както на минерални азотни, така и на минерални фосфатни торове в България.

Макар че спадът на употребата на оборски тор на равнище ЕС отразява общото намаление на броя на животните (–3,6 %)[15], тенденциите на равнище държави членки са повлияни и от други промени, например използването на оборски тор за производство на енергия.

На равнището на държавите членки употребата на азот от оборски тор и тази на азот от минерални торове са много тясно свързани; също така използваните количества са много близки. Макар че тази взаимна връзка в известна степен е валидна и за употребата на фосфор от оборски тор и от минерални торове, в държави с висока гъстота на животните (например DK, BE, NL) има сравнително ниска употреба на минерални фосфатни торове в сравнение с употребата на фосфор от оборски тор.

Баланс на хранителните вещества

С Директивата за нитратите се насърчава практикуването на балансирано торене на равнище земеделски стопанства, благодарение на което се избягват загубите, като на културите се осигурява правилно количество от необходимите хранителни вещества.

Равновесието на хранителните вещества се определя като разликата между количествата хранителни вещества, входящи в дадена система за селскостопанска дейност (главно оборски и изкуствени торове), и изходните количества хранителни вещества, напускащи системата (поглъщането на хранителни вещества от културите и пасищата)[16]. Излишък на хранителни вещества възниква, когато не всички изкуствени и оборски торове, разпръснати върху почвата, се поглъщат от растенията или се извеждат по време на прибирането на реколтата. Излишъкът представлява потенциална загуба за околната среда или риск от бъдещи загуби поради натрупване в почвата.

Между отчетния период 2008 — 2011 г. и отчетния период 2012 — 2015 г. нетният баланс както на азота, така и на фосфатите леко се е увеличил на

12 Вж. таблица 22 и фигури 44 и 45 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

13 Вж. таблица 19 и фигури 38 и 39 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

14 Вж. таблица 20 и фигури 40 и 41 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

15 Вж. таблица 17 и фигури 34 и 35 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

16 ОИСР (2013 г.), *OECD Compendium of Agri-environmental Indicators (Компендиум на агро-екологичните показатели на ОИСР)*, OECD Publishing, Париж. http://dx.doi.org/10.1787/9789264186217-en

равнище ЕС-28 съответно от 31,8 на 32,5 kg азот на хектар[17] и от 1,8 на 2,0 kg фосфор на хектар[18]. Това означава, че има повече потенциални загуби за околната среда в сравнение с предходния период на равнище ЕС, въпреки че в държавите членки са установени големи различия.

През периода 2012 — 2014 г. във всички държави членки, с изключение на Румъния, е налице излишък на азот. Най-високи стойности на излишъка на азот (> 50 kg на хектар) са установени в Белгия, Дания, Кипър, Люксембург, Нидерландия, Обединеното кралство и Чешката република. По отношение на фосфатите най-високи стойности на излишъка на фосфор (> 5 kg на хектар) са установени в Белгия, Дания, Кипър, Малта и Хърватия. В осем държави членки обаче е установен дефицит на фосфор, като най-голям е дефицитът в България и Естония.

Изхвърляне в околната среда на азот от селското стопанство

Не всички държави членки са предоставили информация относно приноса на селското стопанство за изхвърлянето на азот във водната среда[19]. Според информацията, съобщена от някои държави членки, селското стопанство продължава да бъде основен източник на азот, който се изхвърля в околната среда. При тези, които съобщават съпоставими данни и за двата периода, средното количество изхвърлен азот е намаляло с 3 %.

3. МОНИТОРИНГ НА ВОДИТЕ

Добрият мониторинг на качеството на водите е отправна точка за правилното прилагане на Директивата за нитратите, тъй като е от ключово значение за откриването на замърсени води и посочването на УНЗ, както и за предприемането на подходящи мерки в програмите за действие. Въпреки че в Директивата за нитратите са заложени някои общи разпоредби относно мониторинга, определянето на програмата и стратегията за мониторинг (местоположението на станциите, гъстотата на мрежата, честотата и графика на вземане на проби и т.н.) е отговорност на държавите членки.

Отчетените данни показват неравномерност на положените от държавите членки усилия за мониторинг на водите, а също и голям брой нови станции в целия ЕС, при които съответно не могат да бъдат установени тенденции. На практика между интензивността на мониторинга (например гъстотата на мрежите за мониторинг и честотата на вземане на проби) се между отделните държави членки има големи различия и същата може да не е винаги добре съобразена с реалните натоварвания.

Мониторинг на подземните води

През отчетния период 2012 — 2015 г. общият брой станции за мониторинг на подземните води в ЕС-28, за които е докладвано, е 34 901, почти същият като през предходния отчетен период[20].

---

17 Вж. таблица 23 и фигури 46 и 47 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

18 Вж. таблица 24 и фигури 48 и 49 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

19 Само 12 държави членки са предоставили данни както за отчетния период 2008 — 2011 г., така и за отчетния период 2012 — 2015 г. Вж. таблица 6 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

20 Вж. таблица 1 и фигура 1 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

Средната гъстота на мрежата в ЕС-28 е приблизително 8 станции на площ от 1 000 km^2. Най-голяма гъстота е установена в Малта и Белгия съответно със 130 и 97 станции на площ от 1 000 km^2. От друга страна, най-малка гъстота е установена във Финландия и Швеция с по-малко от една станция на 1 000 km^2.

Средната честота на вземането на проби е почти два пъти годишно и варира от по-малко от един път годишно в Дания, Латвия, Полша и Швеция до приблизително пет пъти годишно в Белгия и Хърватия[21].

Мониторинг на повърхностните води

През периода 2012 — 2015 г. общият брой станции за мониторинг на сладки води, за които е докладвано, се е увеличил на равнище ЕС с около 23 % в сравнение с периода 2008 — 2011 г., като е достигнал 33 042 станции. Средната гъстота е 7,6 станции на 1 000 km^2, като най-голяма е гъстотата в Белгия, Обединеното кралство и Чешката република, а най-малка — в Германия, Финландия и Хърватия[22].

По отношение на солените води докладваните данни показват тревожно намаление с 29 % на общия брой станции за мониторинг в ЕС от 3 135 на 2 205 станции между двата отчетни периода. Това намаление надхвърля 50 % в Гърция, Испания, Полша, Португалия и Франция[23]. Усилията при мониторинга на солените води, полагани от някои държави членки, не винаги съответстват на значимостта на общата площ на тяхната крайбрежна зона.

Честотата на вземане на проби от води (всички водни обекти) варира от почти веднъж годишно в Швеция до около 20 пъти годишно в Ирландия[24].

4. КАЧЕСТВО И ТЕНДЕНЦИИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ВОДИТЕ

Подземни води

Качество на подземните води

През периода 2012 — 2015 г. в 13,2 % от станциите за подземни води е отчетено надвишаване на концентрацията от 50 mg нитрати на литър, а в 5,7 % са отбелязани стойности между 40 и 50 mg нитрати на литър[25]. Това е слабо подобрение в сравнение с предходния отчетен период, през който 14,4 % от станциите са отчели надвишаване на концентрацията от 50 mg на литър, а в 5,9 % са отбелязани стойности между 40 и 50 mg на литър.

Съществуват големи различия между държавите членки: в Ирландия, Финландия и Швеция почти няма станции за подземни води, които са отчели надвишаване на концентрацията от 50 mg на литър. За разлика от тях, в Малта, Германия и Испания съответно 71 %, 28 % и 21,5 % средно от станциите за подземни води са отчели надвишаване на концентрацията от 50 mg нитрати на литър. Съпоставимостта на данните между държавите членки обаче е ограничена поради различията в мрежите и стратегиите за мониторинг.

---

21 Вж. фигура 2 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

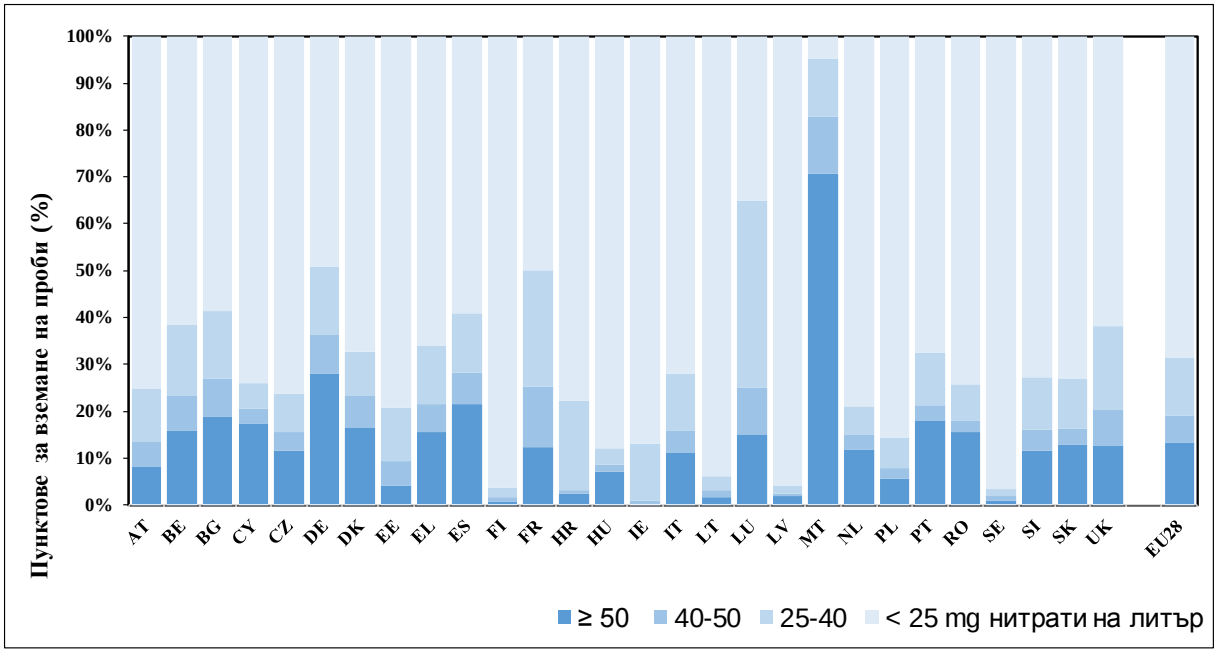
22 Вж. таблица 2 и фигура 3 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

23 Вж. таблица 3 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

24 Вж. фигура 4 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

25 Вж. таблица 4, фигура 5, карта 1 и карта 2 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

Най-ниските концентрации на нитрати са наблюдавани при артезиански и карстови подземни води, като само 5 % от станциите са отчели стойности, равни на 50 mg на литър или надвишаващи тази стойност, докато най-високият процент станции, в които са отчетени равни на 50 mg на литър или надвишаващи стойности, е наблюдаван при дълбочини на подземните води от 5 до 15 m[26].

***Фигура А**. Диаграма на честотите на средните годишни концентрации на нитрати в подземните води[27]. Представени са резултати за всички станции за подземни води на различни дълбочини.*

Тенденции при качеството на подземните води

При сравняването на резултатите от мониторинга на водите за периода 2012 — 2015 г. с тези за периода 2008 — 2011 г. беше установено, че качеството на водите остава същото или е подобрено при 74 % от станциите. В действителност при 42 % от станциите в ЕС се наблюдава тенденция на запазване, а при 32 % — тенденция на намаляване на качеството. Подобно на предходни отчетни периоди, качеството на водата се е влошило при 26 % от станциите[28]. Най-голям дял на станциите с подобрени резултати се наблюдава в България (40,9 %), Малта (46,3 %) и Португалия (43,6 %), станциите с най-стабилни резултати са в Швеция (98 %), а най-голям дял на станциите с влошаващи се резултати е докладван за Естония (44,4 %), Литва (58,5 %) и Малта (43,9 %). По този начин в някои държави може да се наблюдава поляризация на ситуацията, като състоянието на замърсените райони се влошава, а на чистите се подобрява.

26 Вж. фигура 6 от раздел I от работния документ на службите на Комисията.

27 *Сравнението на фигура А с диаграмата на честотите на средните годишни концентрации на нитрати в подземните води в докладите на Комисията до Съвета и Европейския парламент и съответните придружаващи работни документи на службите на Комисията за предходните отчетни периоди може да бъде възпрепятствано поради възможни съществени разлики в броя на наблюдаваните станции.*

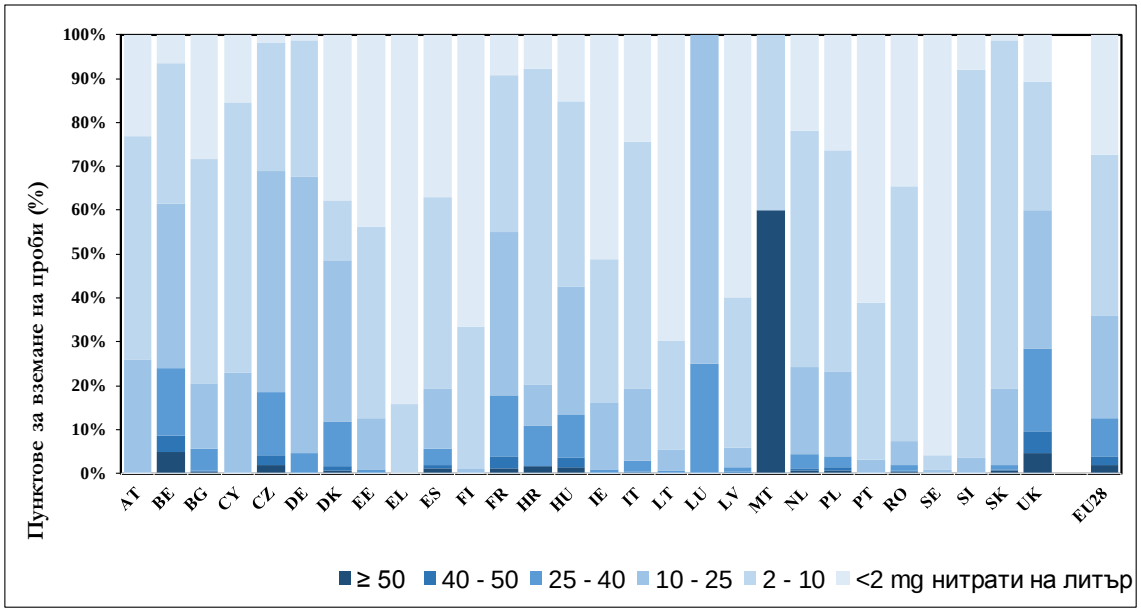
28 Вж. фигура 7 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

Повърхностни води

Качество на сладките повърхностни води

Концентрация на нитрати

Според годишните средни стойности от всички станции за мониторинг, за които е докладвано, в 64,3 % концентрацията е била под 10 mg нитрати на литър, в 2 % концентрацията е била между 40 и 50 mg на литър, а в 1,8 % тя е надвишавала 50 mg на литър. Това представлява подобрение в сравнение с предходния отчетен период, през който в 2,5 % от станциите концентрацията е надвишавала 50 mg на литър, а в 2,5 % е била между 40 и 50 mg на литър[29]. Най-големият дял станции, в които концентрацията е била равна на 50 mg на литър или я е надвишавала, са отчетени в Малта, докато Гърция, Ирландия и Швеция отчитат най-голям дял станции, в които концентрацията е била по-малко от 2 mg на литър.

Фигура Б. *Диаграма на честотите на средните годишни концентрации на нитрати в сладките повърхностни води (реки и езера)*

Еутрофикация

Представянето на данни за еутрофикацията е доста неравномерно, като някои държави членки предоставят данни само за някои типове води, а други държави членки не предоставят данни за еутрофикационното състояние[30]. Освен това оценката на трофичното състояние се различава в голяма степен в отделните държави членки по отношение не само на използваните параметри, но и на използваните методологии за определяне на класовете трофични състояния[31].

29 Вж. таблица 5, фигура 8 и карта 9 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

30 Вж. раздел VII от работния документ на службите на Комисията.

31 Вж. обобщаващите таблици на държавите членки в раздел VIII от работния документ на службите на Комисията.

От всички станции за наблюдение на реки, за които е докладвано, съответно 12 % и 7 % са били с еутрофни и хипертрофни води, а съответно 31 % и 21 % са били с олиготрофни или ултра-олиготрофни води[32]. От всички държави членки, които предоставиха данни за еутрофикацията в реките, в България, Гърция, Латвия, Кипър, Португалия, Румъния, Северна Ирландия и Словения се наблюдава сравнително нисък дял на станциите с данни за еутрофни или хипертрофни води в реките, докато в Австрия, Белгия, Люксембург, Малта, Хърватия, Испания, Литва и Чешката република се наблюдава сравнително висок дял на станциите с данни за еутрофни или хипертрофни води в реките[33].

От всички станции за наблюдение на езера, за които е докладвано, съответно 18 % и 8 % са били с еутрофни и хипертрофни води, а съответно 45 % и 1 % са били с олиготрофни или ултра-олиготрофни води[34]. От всички държави членки, които докладват за еутрофикация в езерата, най-нисък дял на еутрофните или хипертрофните езера е установен в Австрия, Малта и Румъния. Държавите членки със сравнително висок дял на еутрофните или хипертрофните езера са България, Полша и Хърватия.

Тенденции при качеството на сладките повърхностни води

В сравнение с отчетния период 2008 — 2011 г. има положително развитие, като това че средните годишни концентрации на нитрати се подобряват в 31 % от всички станции за мониторинг на сладки води, при 9 % от които се наблюдава голямо подобрение. За половината от станциите за мониторинг ситуацията се запазва една и съща. За съжаление качеството на сладките води се е влошило в 19 % от всички станции за мониторинг на сладки води, 5 % от които са засегнати от голямо влошаване[35], [36].

Поради липсата на данни и различията в методологиите за определяне на трофичното състояние, прилагани от държавите членки, няма информация за тенденциите на равнище ЕС при трофичното състояние на сладките повърхностни води.

Солени води

В солените води[37] концентрациите на нитрати са по-ниски в сравнение с концентрациите в сладките води, като при 0,7 % от станциите се отчитат концентрации, равни на 25 mg на литър или надвишаващи тази концентрация, а при 75,7 % от станциите концентрацията е под 2 mg на литър според годишните средни стойности[38]. Наблюдава се леко подобрение в сравнение с предходния отчетен период, през който 1,4 % от станциите за мониторинг бяха отчели средни годишни концентрации на нитрати, равни на 25 mg на литър или

32 Вж. фигура 12 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

33 Малта няма реки или езера, но е включила долинни системи и постоянни води като водни обекти със сладки повърхностни води.

34 Вж. фигура 13 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

35 Вж. раздел VII от работния документ на службите на Комисията. Тенденция към силно повишаване означава разликата в концентрациите на нитрати между двата отчетни периода да е равна на +5 mg на литър или по-висока от нея.

36 Вж. фигура 11 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

37 „Солени води“ означава преходни, крайбрежни и морски води.

38 Вж. таблица 3 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

надвишаващи тази концентрация. Сравнението между периодите обаче се затруднява от значителното намаляване на броя на станциите за мониторинг.

Данни за еутрофикацията на преходни, крайбрежни и морски води са предоставени само от ограничен брой държави членки. За преходните води данни са представени само от осем държави членки (Ирландия, Испания, Италия, Латвия, Литва, Малта, Полша и Румъния) и два региона (Фландрия и Северна Ирландия). За шест от тях предоставените данни за съжаление показват, че делът на еутрофните или хипертрофните води е 100 %[39].

За крайбрежните води данни са предоставени само от девет държави членки (България, Испания, Италия, Латвия, Малта, Полша, Румъния, Словения и Финландия) и един регион (Северна Ирландия). В този случай при пет от тях делът на еутрофните или хипертрофните крайбрежни води е над 50 %[40]. Данни относно еутрофикацията на морските води са предоставени само от Италия, Латвия и Румъния[41].

5. ПОСОЧВАНЕ НА УЯЗВИМИ НА НИТРАТИ ЗОНИ

Директивата за нитратите предвижда изискване за посочване на уязвими на нитрати зони, които представляват зони, захранващи замърсени води или води, изложени на риск от замърсяване. Когато установяват уязвимите на нитрати зони, вместо да определят конкретни зони, държавите членки могат да решат да приложат програма за действие, обхващаща всички земеделски земи. Австрия, Дания, Германия, Ирландия, Литва, Люксембург, Малта, Нидерландия, Румъния, Словения, Финландия, регионите Фландрия и Северна Ирландия са следвали този подход.

Държавите членки, които вместо това предпочитат да посочат конкретни области, трябва да определят критериите за посочването им. Тези критерии се основават на определението за замърсени води съгласно приложение I към директивата, но може да се различават в отделните държави членки.

Заедно с държавите членки, които прилагат подход за цялата територия, общата площ на УНЗ се е увеличила от 1 951 898 km^2 през 2012 г. на около 2 175 861 km^2 през 2015 г.[42], което представлява приблизително 61 % от земеделската площ[43]. Това означава, че за 61 % от земеделската земя на ЕС са приложими задължения, насочени към постигане на балансирано торене.

Докладваната информация обаче показва, че на равнище държави членки все още има области с потенциално замърсяване на водите, които не са включени в никоя уязвима на нитрати зона. Освен това в някои държави членки посочената територия се ограничава до малка площ около станциите за мониторинг, поради което посочването е твърде разпокъсано, а това поставя под съмнение потенциалната ефективност на програмите за действие. За илюстрация, на

39 Вж. фигура 13 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

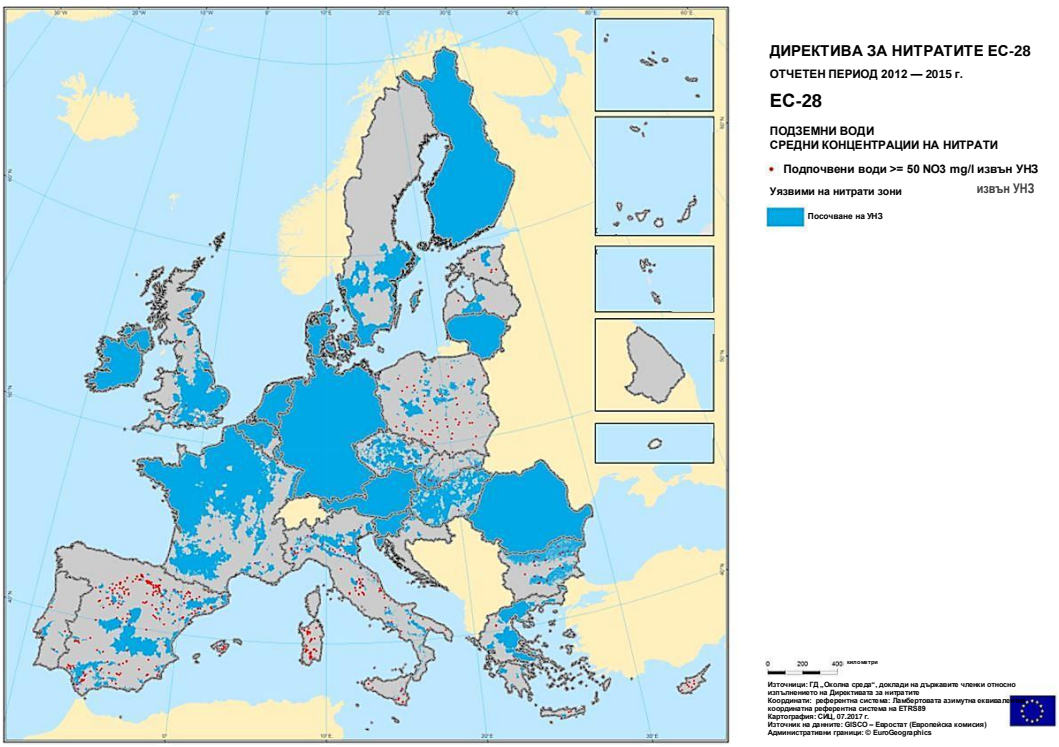
40 Вж. фигура 14 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

41 Вж. фигура 15 в раздел I от работния документ на службите на Комисията.

42 Вж. таблица 25 и карта 18 в раздел II от работния документ на службите на Комисията.

43 Дяловете от територията и земеделската площ на ЕС, обхванати от УНЗ, са изчислени от Съвместния изследователски център, включително областите на онези държави членки, които прилагат член 3, параграф 5 от директивата, и като са използвани слоевете от географската информационна система (ГИС), предоставени от държавите членки в контекста на настоящата процедура по докладване.

картата по-долу е представена настоящата площ, обхваната от УНЗ, и станциите за мониторинг на подземните води, които отчитат средни концентрации на нитрати, надхвърлящи 50 mg на литър. Както е посочено по-горе обаче, използваните от държавите членки критерии за посочване могат да включват и други параметри, различни от средната годишна концентрация.

Карта А. *Площ, посочена като уязвима на нитрати зона, и станции за мониторинг на подземните води със средни концентрации на нитрати, надвишаващи 50 mg на литър, извън УНЗ, през периода 2012 — 2015 г.*[44].

6. ПРОГРАМИ ЗА ДЕЙСТВИЕ

От държавите членки се изисква да приемат една или повече програми за действие, които се прилагат за посочените уязвими зони или за цялата територия. Програмите за действие включват най-малко мерките, посочени в приложения II и III към директивата. Няколко държави членки са приели програми за действие на регионално равнище.

През отчетния период 2012 — 2015 г. повечето държави членки или региони в някои държави членки са приели нова или преразгледана програма за действие.

Мерките в програмите за действие имат решаващо значение както за намаляване на замърсяването на водите, причинено от нитрати от селскостопански източници, така и за предотвратяване на по-нататъшно замърсяване от този вид. Определянето на стандарти за разпръскване на изкуствени торове, които осигуряват балансирано торене, остава една от най-важните и поставящи предизвикателства мерки. Почти всички държави членки вече възприеха определенията за общите количества азот, допустими за всяко производство на растителни култури. Няколко държави членки са определили

[44] На картата е представено състоянието през периода 2011 — 2015 г., след това към УНЗ може да са били посочени нови площи.

също така допустимите количества за разпръскване на фосфор, които могат да бъдат изключително важни за преодоляване и предотвратяване на еутрофикацията. Начините, по които тези стандарти за разпръскване се изчисляват и представят на земеделските стопани, се различават в отделните държави членки. Това вероятно ще повлияе на ефективността на тази мярка поради въздействието върху капацитета на земеделските стопани да спазват задълженията, както и върху контрола.

Друг важен елемент, който изисква допълнително внимание, е съхранението на оборския тор. Въпреки че всички държави членки разполагат с разпоредби относно съхранението на оборски тор, включително капацитет за съхранение, в тази област са необходими засилени действия, включително събиране на повече информация за текущия наличен капацитет за съхранение в земеделските стопанства.

В някои държави членки, в които програмата за действие се прилага на цялата им територия, основното предизвикателство е мерките да бъдат правилно насочени към различните регионални натоварвания и горещи точки. За тази цел някои държави членки са определили области, в които мерките, определени в програмата за действие, са подсилени.

Все повече държавите членки избират насочване на определени мерки към конкретни „земеделски стопанства с неблагоприятни екологични показатели“ (високо натоварване с хранителни вещества), като същевременно позволяват повече гъвкавост на „земеделските стопанства с добри показатели“. Макар че този подход представлява интерес, той може да донесе резултати единствено ако е съпроводен от ясни екологични цели, по-строги механизми за прилагане и прецизно планиране на управлението на хранителните вещества.

Комисията ще продължи да взема подходящи мерки, за да гарантира качеството на тези програми за действие, както и че — в рамките на гъвкавостта, предоставена на държавите членки от директивата — мерките в тези програми са достатъчни и пропорционални на предизвикателствата по отношение на качеството на водите за всяка държава членка.

7. ПРОГНОЗА ЗА КАЧЕСТВОТО НА ВОДИТЕ

Методите, прилагани от държавите членки за оценка на развитието по отношение на качеството на водите, се основават предимно на анализ на тенденциите, оценка на сценарии или моделна симулация, понякога съчетани с анализи на миналото и очакваното развитие на селскостопанските практики. Тези прогнози обаче се характеризират с присъща неопределеност, свързана с големите различия в климатичните и почвените условия и тяхното въздействие върху качеството на водите.

12 държави членки и два региона прогнозират допълнително намаляване на концентрациите на нитрати в подземните и повърхностните води благодарение на въздействието на мерки в програмите за действие, съчетани с прилагането на няколко агроекологични мерки, включени в програмите за развитие на селските райони. Седем държави членки и три региона не са представили ясни прогнози за бъдещото качество на водите, като са прогнозирали например подобрение на качеството на водите на определени водни обекти, но също и влошаване на качеството на водите на други водни обекти.

Три държави членки (Гърция, Португалия и Хърватия) не са докладвали относно прогнозата за качеството на водите. Кипър и Белгия (Фландрия) са докладвали, че не е възможно да се изготвят прогнози поради времевото отстояние между момента на прилагане на мерките и момента на въздействието от тях или поради климатичните условия и хидрологията.

8. ДЕРОГАЦИИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА МАКСИМАЛНОТО КОЛИЧЕСТВО ОТ 170 KG АЗОТ НА ХЕКТАР ЗА ГОДИНА

В Директивата за нитратите се допуска възможност за дерогация по отношение на максималното количество от 170 kg азот на хектар за година за оборски тор в уязвимите зони, при условие че са изпълнени обективните критерии, определени в приложение III към директивата, и че количествата съгласно дерогацията не нарушават постигането на целите на директивата. Стандартите за управление, изисквани от земеделските стопани, които се възползват от дерогации, са по-високи от тези в програмите за действие, с допълнителни задължения за планиране на хранителните вещества и допълнителни ограничения по отношение на управлението на земята.

Дерогациите се предоставят посредством решение за изпълнение на Комисията въз основа на становище на Комитета за нитратите, който подпомага Комисията при прилагането на директивата. Към края на 2015 г. бяха влезли в сила дерогации в шест държави членки по отношение на цялата територия (Дания, Ирландия и Нидерландия) или на някои от техните региони (Фландрия в Белгия; Емилия Романя, Ломбардия, Пиемонт и Венето в Италия; и Англия, Шотландия, Уелс и Северна Ирландия в Обединеното кралство)[45].

9. ПРОЦЕДУРИ ЗА НАРУШЕНИЯ

Към юли 2017 г. бяха образувани осем производства за нарушения срещу седем държави членки: срещу Франция във връзка с посочването на уязвими на нитрати зони (УНЗ); срещу Гърция във връзка с УНЗ, както и във връзка с програми за действие (ПД); срещу Полша във връзка с УНЗ и ПД; срещу Словакия във връзка с мониторинг, УНЗ и ПД, срещу България във връзка с ПД, срещу Германия във връзка с ПД и срещу Белгия (Валония) във връзка с ПД.

През периода 2012 — 2015 г. бяха започнати разследвания в рамките на „EU Pilot“ срещу четири държави членки (срещу Чешката република и Люксембург във връзка с ПД; срещу Естония във връзка с УНЗ и срещу Испания във връзка с ПД и УНЗ). През периода 2016 — 2017 г. бяха започнати три други допълнителни разследвания по „EU Pilot“ срещу три държави членки (срещу Нидерландия във връзка с решението за дерогация, срещу Дания и Обединеното кралство във връзка с ПД).

10. ЗАКЛЮЧЕНИЯ И БЪДЕЩИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Данните относно концентрацията на нитрати показват, че през периода 2012 — 2015 г. качеството на сладките и на подземните води леко се е подобрило в сравнение с предходния отчетен период (2008 — 2011 г.). В същото време ситуацията в рамките на ЕС е различна, като в някои държави членки

[45] Вж. таблица 26 в раздел V от работния документ на службите на Комисията.

програмите за действие дават добри резултати, а в други са необходими допълнителни действия за намаляване и предотвратяване на замърсяването. Като цяло и независимо че е отбелязан известен положителен напредък, пренасищането с хранителни вещества от селското стопанство продължава да бъде едно от най-големите натоварвания върху водната среда. Този проблем трябва да бъде разрешен, за да се постигне добро екологично състояние на водите, както е определено в Рамковата директива за водите.

Подобно на предходния отчетен период, не могат да бъдат направени заключения относно развитието на трофичното състояние поради липсата на данни и различията в методологиите за оценяване на еутрофикацията, прилагани от държавите членки. Комисията счита, че за по-хармонизирано прилагане на законодателството в областта на водите ще е необходимо използването на обща методология за оценка на еутрофикацията. Въпреки това може да се направи заключението, че проблеми с еутрофикацията продължават да съществуват в много области, например в Балтийско море.

През периода 2012 — 2015 г. интензивността на мониторинга на подземните води е близка до тази през периода 2008 — 2011 г., докато що се отнася до сладките повърхностни води, както броят, така и гъстотата на станциите за мониторинг са се увеличили. Независимо от това, държавите членки следва да положат по-големи усилия за мониторинг на солените повърхностни води, тъй като през настоящия отчетен период общият брой на станциите, за които е докладвано, значително е намалял.

Освен това са необходими усилия да се гарантира, че измененията при станциите за мониторинг не влияят върху точната оценка на тенденциите при качеството на водите.

Освен това в някои държави членки все още съществуват възможности за засилване на мониторинга на водите. Това може да спомогне за подобряване на съпоставимостта на данните относно степента на замърсяване с хранителни вещества и тенденциите в тази област, както и за предоставяне на по-подробна картина на общото качество на водите на ЕС и за гарантиране на откриването на всички замърсени води.

От 2012 г. насам общата площ на уязвимите на нитрати зони се увеличава. В някои държави членки обаче все още е необходимо да се подобри посочването на УНЗ, за да се включат всички райони, захранващи води, в които те причиняват замърсяване, така че да се гарантира ефективността на програмите за действие.

Като цяло качеството на програмите за действие се е подобрило благодарение на по-строги мерки и подобрени методологии за постигане на балансирано торене. Въпреки това продължават да съществуват някои предизвикателства. Така например, в някои държави членки, в които програмата за действие се прилага на цялата им територия, мерките трябва да бъдат правилно пригодени към различните регионални натоварвания и горещи точки. Програмите за действие, които позволяват по-гъвкав подход в рамките на земеделските стопанства, могат да повишат отговорността и ангажираността на земеделските стопани. Този подход обаче може да донесе резултати единствено ако е съпроводен от ясни екологични цели и задачи, съчетани с ефективни консултации и подкрепа за земеделските стопани при избора и прилагането на

правилните мерки, по-строги механизми за прилагане и прецизно планиране на управлението на хранителните вещества.

Едно от предизвикателствата е това как правилно да се отчитат всички източници на хранителни вещества, включително тези от източници, различни от минерални торове и оборски тор, като например подобрители на почвата, рециклирана вода, използвана за напояване, ферментационни продукти и хранителни вещества, които вече са налични в почвата. Друго предизвикателство е да се предотврати отделянето на хранителни вещества във водата и въздуха чрез ефективно управление на оборския тор. Общите методологии за изчисляване на отделянето на хранителни вещества и събиране на съответните данни биха могли да позволят по-хармонизирано оценяване на балансите на хранителните вещества и по-ефективно използване на хранителните вещества от оборския тор.

Необходимо е да се обърне по-голямо внимание на това, как да се интегрира използването на научните изследвания и иновациите, за да се предложат решения на някои от установените предизвикателства. Научноизследователските проекти на ЕС могат да подскажат насоки за обща методология за оценка на еутрофикацията по по-хармонизиран начин, за укрепване на мониторинга на качеството на водите, например въз основа на най-съвременните инструменти за мониторинг, и за разработване на ефективни програми за действие.

В някои държави членки продължават да се полагат усилия за разработване на иновативни технологии за преработка на оборски тор. В съответствие с плана за действие за кръговата икономика, тези обещаващи разработки предоставят възможност за популяризиране на рециклираните хранителни вещества, които могат да заменят първичните хранителни вещества. Основното предизвикателство е да се получат рециклирани продукти, които имат най-малко еквивалентни или по-добри екологични и селскостопански показатели в сравнение с първичните хранителни вещества, които те заменят.

Също така, както е посочено в работния документ на службите на Комисията „Селско стопанство и устойчиво управление на водите в ЕС“[46], необходимо е подобряване на управлението, засиления диалог и съвместно координираните действия между всички заинтересовани страни (органите в областта на селското стопанство и околната среда, земеделските стопани, дружествата в областта на водоснабдяването, потребителите и т.н.). В този контекст, в „Плана за действие за природата, хората и икономиката“[47] също се отправя призив към държавите членки да подобрят полезното взаимодействие между директивите за опазване на природата и Директивата за нитратите.

И накрая, с оглед повишаване на прозрачността, предоставяне на по-фокусирано докладване и намаляване на административната тежест Комисията ще предприеме необходимите действия в контекста на доклада „Действия за усъвършенстване на докладването в областта на околната среда“[48].

---

46 SWD(2017) 153 final: https://circabc.europa.eu/sd/a/abff972e-203a-4b4e-b42e-a0f291d3fdf9/SWD_2017_EN_V4_P1_885057.pdf

47 SWD(2017) 139 final. http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan/factsheets_en.pdf

48 COM(2017) 312 final. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0312&qid=1522598606396&from=HR